

Recenzie

PRŮCHA, Jaroslav: Andragogický výzkum

Praha: Grada 2014, 152 s. ISBN 978-80-247-5232-7

O andragogike sa v odborných kruhoch veľmi často hovorí ako o mladej vede, ktorá sa vo svojom vývoji nachádza v štádiu, najmä v posledných rokoch, pomerne dynamického rozvíjania systému andragogiky. Rozvoj základných ako i špeciálnych andragogických disciplín, ktorých úlohou je odhaľovať špecifické zákonitosti v jednotlivých oblastiach edukácie dospelých, nie je možný bez využitia poznatkov získaných teoretickým a empirickým výskumom podloženým aj zodpovedajúcou metodológiou. Pri rozvíjaní vedného systému andragogiky zohrávala a zohráva významnú úlohu najmä pedagogika, z ktorej andragogika čerpá, okrem terminológie, aj teoreticko-metodologické východiská, spoločné pre edukačné vedy. Opieranie sa o spoločné teoreticko-metodologické východiská sa významne prejavujú najmä v metodológii a metódach andragogického výskumu, kde v začiatkoch andragogického výskumu išlo často o aplikáciu pedagogickej metodológie a pedagogických výskumných metód. Okrem pedagogiky nachádza andragogika takúto oporu aj v ďalších príbuzných vedách, najmä v psychológii a sociológii.

Pedagogická metodológia, resp. metodológia vied je v Slovenskej i Českej republike vďaka renomovaným odborníkom a ich publikáciám vypracovaná na veľmi dobrej úrovni a využíva sa aj v oblasti andragogického výskumu. S rozvojom andragogiky a andragogického výskumu sa však stále viac žiada rozpracovať metodológiu výskumu špeciálne orientovaného na oblasť andragogiky. Z týchto dôvodov treba privítať vydanie práce významného českého pedagóga a andragóga Jaroslava Průcha zameranej na andragogický výskum, jeho špecifiká a najvýznamnejšie metódy používané v tomto výskume. Možno len súhlasiť s argumentmi autora uvedenými v Úvode práce, ktorými zdôvodňuje teoretickú a praktickú potrebu venovať sa otázkam andragogického výskumu ako nevyhnutného predpokladu rozvoja andragogiky ako vedy.

Kniha, ako uvádza J. Průcha, je určená študentom, doktorandom a andragógom pôsobiacim na vysokých školách, ale i lektorom, školiteľom, koučom a manažérom vzdelávania dospelých. Pozostáva zo štyroch hlavných kapitol.

V prvej kapitole pod názvom *Andragogická edukačná realita ako predmet výskumu* autor zdôvodňuje potrebu rozvíjať andragogický výskum v Českej republike, pričom si všíma aj argumenty tejto potreby u zahraničných autorov. Pri charakteristike a definovaní andragogického výskumu dochádza k záveru, že andragogika i andragogický výskum tvorí multidisciplinárne oblasti. Na základe toho považuje za nutné vymedziť pojem andragogická realita ako

predmet andragogického výskumu. Andragogická realita je určitou analógiou autorom už v skorších prácach rozpracovaným pojmom edukačná realita.

Na základe objasnenia pojmu „andragogická edukačná realita“ sa J. Průcha podrobne zaoberá rozličnými oblasťami, ktoré tvoria výskumné pole andragogickej reality. V druhej kapitole *Výskumné pole andragogiky* si všíma andragogické makroprostredie edukácie dospelých. Podrobne analyzuje andragogické edukačné procesy vrátane problematiky motivácie, vzdelávacích potrieb, druhov a foriem vzdelávania a učenia sa dospelých. Treba oceniť, že v tejto kapitole je venovaná značná pozornosť aj otázkam kvality a efektívnosti vzdelávania dospelých, pričom sa autor nevyhýba ani skeptickým či polemickým názorom k tejto problematike.

Osobitne treba spomenúť subkapitolu venovanú sebareflexii andragogiky ako predmetu výskumu. Konštatovanie autora, že pre pozitívny vedecký vývoj andragogiky je nevyhnutné zamerať sa aj na jej kritickú sebareflexiu (sebaevalváciu) je plne opodstatnené. Ako príklad autor uvádza uplatnenie bibliometrickej analýzy (bibliometrickej metódy) v zahraničí.

Z hľadiska realizácie výskumu je nesporne najdôležitejšou kapitolou tretia kapitola - *Metódy pre andragogický výskum*. V úvode kapitoly sa autor zaoberá druhmi výskumu, legislatívnym vymedzením výskumu a hodnotením jeho výsledkov v podmienkach Českej republiky. Podrobnejšie si všíma dve základné paradigmy súčasnej metodológie sociálnych vied: kvantitatívny a kvalitatívny výskum. Okrem opisu uplatnenia kvantitatívneho a kvalitatívneho prístupu vo výskume uvádza aj ich výhody, resp. nevýhody. Pozornosť venuje aj najdôležitejším vlastnostiam, ktoré musí výskum spĺňať, aby mohol byť považovaný za korektný: validite, reliabilite a reprezentativite.

Pokiaľ ide o samotné výskumné metódy použiteľné v andragogickom výskume, prezentuje ich autor v prehľadnej tabuľke, v ktorej je uvedené aj ich typické uplatnenie v kvantitatívnom a kvalitatívnom výskume. Podrobnejšie potom charakterizuje a hodnotí z hľadiska využitia v andragogickom výskume hlavné výskumné metódy: pozorovanie, opytovanie (*dotazování*), dotazník, sémantický diferenciál, SWOT analýzu, rozhovor, experiment. Uvedené metódy autor opisuje z hľadiska ich spôsobu praktického využitia, o čom svedčia aj uvádzané príklady.

Publikáciu uzatvára štvrtá kapitola *Infraštruktúra andragogického výskumu*, v ktorej autor podáva pohľad na infraštruktúru andragogického výskumu v Českej republike a vo svete. Konštatuje, že v Českej republike neexistuje špecializovaná inštitúcia orientovaná na andragogický výskum. Takýto výskum sa, podobne ako i v zahraničí (vrátane Slovenska) realizuje na vysokoškolských pracoviskách, ktoré majú študijné programy andragogiky. Cennou časťou tejto kapitoly sú tiež informácie o vedeckých asociáciách a inštitúciách andragogického výskumu vo svete ako i informácie o najvýznamnejších časopisoch, mo-

nografiách a zborníkoch zameraných na edukáciu dospelých, resp. andragogický výskum.

Recenzovaná publikácia Jaroslava Průchu *Andragogický výzkum* predstavuje významný príspevok k rozvoju andragogickej metodológie. Autorovi sa v nej podarilo integrovať teoretický prístup k spracovaniu tejto problematiky s praktickým využitím publikácie ako návodu k plánovaniu a realizácii výskumu v oblasti andragogiky. Svedčí o tom nielen celková prehľadnosť publikácie, zrozumiteľný jazyk a štylizácia, ale aj množstvo ilustratívnych príkladov a praktických rád. K dobrej orientácii čitateľa v danej problematike a k prípadnému jej ďalšiemu štúdiu nesporne prispieva aj bohatý zoznam použitej domacej a zahraničnej literatúry ako i menný a vecný register.

Publikáciu *Andragogický výzkum* možno odporúčať všetkým andragógom, ktorých zaujímajú metodologické otázky andragogiky alebo chcú realizovať výskum v tejto oblasti.

Július Matulčík
Katedra andragogiky, FF UK
Bratislava

PRECHT, Richard David: Anna, die Schule und der liebe Gott. Der Verrat des Bildungssystems an unseren Kindern

München: Goldmann Verlag 2013, 347 s. ISBN 978-3-442-31261-0

Publicista a univerzitný profesor Richard David Precht začína svoju knihu anekdotou školáčky Anny, ktorá maľuje obrázok. Na otázku učiteľa, čo Anna maľuje, dievčina odpovedá: „Milého Boha“. Učiteľ jej odporuje s tým, že Boha nemožno namaľovať, keďže nikto nevie ako vyzerá. Reakcia Anny: „Počkajte ešte päť minút, dozviete sa to“.

Posolstvo tohto príbehu uvádza tému, ktorá azda rovnako rezonuje u nás ako aj v nemecky hovoriacich krajinách. Politickí predstavitelia i laická verejnosť síce formálne deklarujú, že vzdelanie a výchova sú základnými piliermi spoločnosti, no realita nebýva vždy dostatočne podložená činmi. Nespokojnosť so súčasným stavom edukačného systému a stupňujúca sa túžba po zmene by preto nemala vyústiť „len“ do kurikulárnej reformy, podľa Prechta je potrebná priamo revolúcia vo vzdelávaní.

Východisko vzdelávacej „revolúcie“ predstavuje hľadanie odpovedí na zásadnú otázku: Akú osobnostnú výbavu potrebuje mladá generácia do budúcnosti? Ako ju má na nové, ťažko predvídateľné podmienky pripraviť škola?

Hoci nevieme, aké zručnosti budú naše deti o pár desiatok rokov v súkromnom i v pracovnom živote potrebovať, vieme, že na uplatnenie sa v čoraz kom-

plexnejšom svete sú už dnes potrebné nielen vedomosti a remeslo ale aj intelektuálna kultivácia (metakognitívne zručnosti, kritické myslenie, t. j. hodnotenie predkladaných informácií a rozhodovanie sa na základe vlastných noriem a presvedčení a sociálnu inteligenciu). Niet preto pochyb, že kreativita, analytické myslenie a komunikačné schopnosti nezostanú v kategórii tzv. „luxusných“ zručností, ale stanú sa doslova stratégiami prežitia (Precht, s. 18).

Richard David Precht člení svoju knihu, v ktorej pomenúva problémy súčasného školského systému, na dve časti: „Katastrofa vo vzdelávaní“ (Bildungskatastrophe) a „Reforma vzdelávania“ (Bildungsreform).

Autor knihu adresuje rodičom i politikom, ktorí nesú váhu zodpovednosti pri rozhodovaní o smerovaní vzdelávania; učiteľom, ku ktorým sa ako vysokoškolský pedagóg sám radí a v neposlednom rade žiakom, pretože verí v školu, ktorej atribútmi budú podpora zvedavosti, radosti z poznávania a vštepovanie zmyslu pre krásu života.

Precht sa na úvod pokúša definovať pojem vzdelanie, ktorý je v jeho ponímaní rozhodne viac než sumou naučených vedomostí. Stotožňuje sa pri tom s významnými vzdelancami nemeckej kultúrnej a jazykovej oblasti (napr. s Johannom Gottfriedom Herderom, Johannom Friedrichom Herbartom, Friedrichom Schillerom, Johannom Heinrichom Pestalozzim, Friedrichom Schleiermacherom). Vzdelanie a vzdelávanie sa je podľa nich vždy procesom rozširovania si vlastného horizontu, cestou k zdokonaľovaniu seba samého. Cieľom je dosiahnutie harmónie s okolitým svetom, ako i výchova kritického a reflektujúceho občana umožňujúca jedincovi suverénne zaobchádzanie s vlastnou slobodou v spoločnosti (Precht, s. 28, podľa E. Kanta a W. von Humboldta).

V nasledujúcej stati autor popisuje negatíva skorého členenia školského systému v SRN (už po prvých štyroch rokoch všeobecnej základnej školy) na gymnáziá, odborné školy a učilištia. Ranná selekcia detí sa podľa neho priamo podieľa na tvorbe sociálnych nerovností. Zaujímavo vysvetľuje vzťah vzdelanostnej úrovne spoločnosti a osobného blaha jednotlivca na príklade paradoxu rozhodovania sa rodičov pre tú „správnu“ školu pre vlastného potomka, ktorý znie: Chcem to najlepšie pre svoje dieťa, alebo chcem to najlepšie pre spoločnosť, v ktorej bude moja dcéra/môj syn neskôr žiť? Na príkladoch vysvetľuje, že nakoniec je druhá opcia predpokladom na uskutočnenie tej prvej (Precht, s. 80).

Precht vyjadruje v knihe námietky aj voči cieľu vzdelávania, ktorý sa v dôsledku testovania vedomostí a hodnotenia známkami mení na kvantitatívny. Odhliadnuc od toho, že vzdelanie nemožno merať ani normovať, vytvára testovanie a porovnávanie konkurenčné prostredie medzi žiakmi. Deti, ktoré sa v konvenčnom systéme „sortujú“ na tzv. dobrých a slabých, strácajú chuť učiť sa. Učia sa najmä to, ako sa navzájom predbehnúť, ako byť konkurencieschopnými, ako byť rovnakými.

Ďalšou témou je učiteľ, jeho status a príprava budúcich pedagógov na vysokých školách. Predpokladom na „vykonávanie“ učiteľského povolania je podľa autora knihy láska k deťom a prirodzený talent (vedieť nadchnúť, zaujať, motivovať k učeniu sa, disponovať autoritou, ale mať i jemný rozlišovací cit, empatiu), t.j. danosti, ktorým sa nedá naučiť. Učiteľské povolanie preto Precht charakterizuje ako umelecké, vôbec nie je ako technické, administratívne či vedecké (ako sa niekedy uvádza).

V druhej časti „revolúcia vo vzdelávaní“ („Bildungsrevolution“) Precht rozvíja Humboldtov ideál školy. Keďže nevieme čo prinesie budúcnosť, nie je podľa neho až také dôležité čo deti naučíme. Čoraz relevantnejšou sa stáva schopnosť sebavzdelávania, stanovovania si vlastných cieľov (Precht, s. 169). Predpokladom túžby po ďalšom (seba)vzdelávaní však je, že žiaci si v škole neosvoja rolu pasívnych konformistov, že škola neudusí ich túžbu učiť sa.

Následne sa Precht zaoberá témou učenia sa z hľadiska biologických, učebno-teoretických kognitívnych, vývinovo-psychologických a metodicko-didaktických predpokladov. Pripomína Komenského zásady názornosti a učenia sa v súvislostiach. Zdôrazňuje potrebu umožniť žiakom učiť sa na základe vlastného tempa vo vekovo zmiešaných triedach, keďže aj vekovo homogénne triedy (rozdelené na ročníky) vykazujú veľkú mieru vývinovej heterogenity.

Ako by mala podľa Prechta vyzeráť „optimálna škola“?

Optimálna škola bazíruje na princípoch úcty k hodnotám, na vytváraní kultúry vzťahov a zodpovednosti. Je to inštitúcia otvorená, neohraničená ročníkmi, naopak, podporujúca individualizované učenie sa žiakov. Svojim celodenným charakterom prispieva k odstraňovaniu (či aspoň k zmierňovaniu) sociálnych nerovností v prístupe ku vzdelaniu. Je to škola, v ktorej sa vyučuje pomocou nových technológií, problémovo, celostne a tímovo, kde je nadobúdanie vedomostí a zručností založené na vnútornej motivácii učiacich sa.

Pre publikáciu „Anna, die Schule und der liebe Gott“ je príznačný zrozumiteľný, pútavý štýl písania. Témy, ktoré autor prináša nie sú na Slovensku neznáme. Autor problémy školstva nielenže analyzuje, poukazuje aj na opcie riešení a zároveň zbytočne neteoretizuje. Popri princípoch ním navrhovanej revolúcie vo vzdelávaní uvádza početné príklady z praxe i osobné postrehy, má schopnosť viesť s recipientom imaginárny dialóg, primäť ho zamysleniu. Hoci čitateľ nemusí so všetkými názormi autora súhlasiť a hoci možno niektoré časti pôsobia trochu utopicky, kniha Richarda Davida Prechta je rozhodne zaujímavým i poučným čítaním. Textom sa dá „prelúskat“ len v origináli, no čitateľom, ktorých neodradí nemčina, vrele odporúčam.

Jana Juhásová
Filozofická fakulta, KU
Ružomberok

ŠARNÍKOVÁ, Gabriela: Budú cnosti v budúcnosti? O výchove k cnostiam.

Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo KU 2011, 240 s. ISBN 978-80-8084-674-9

„Babka, moja maminka ma zbila, lebo som robil zle!“ – sťažuje sa vnúčik babke. Babka mu však láskavo povie: „To vieš, vnúčik môj zlatý, to len mamka priväzuje k mladému stromčeku palicu, aby stromček dobre rástol, aby sa nezlomil, a ak bude starší, aby prinášal nielen veľa ovocia, ale aj dobrého a chutného ovocia!“ Aj týmto úryvkom zo života a múdrosti starých rodičov by sme chceli prezentovať predmetnú monografiu, v ktorej hlavnou náplňou je dobré ovocie, cnosti života.

Pred 2,5 rokom sa do našich knižkupectiev dostala monografia *Budú cnosti v budúcnosti? O výchove k cnostiam* od autorky Šarníkovej, ktorá v súčasnosti pracuje ako odborná asistentka na Katedre predškolskej a elementárnej pedagogiky Pedagogickej fakulty KU v Ružomberku.

Celé 240 stranové dielo podáva komplexnú analýzu o cnostiach. Autorka erudovane vkladá slová do textu, aby sa stali pre čitateľa zrozumiteľnejšie. Cituje slovenských, slovinských, českých, poľských, anglických i nemeckých autorov, čo celému dielu dáva odbornú vážnosť. Pri citovaní sa opiera o psychologické, pedagogické, filozofické i teologické pramene starších i novších monografií. Monografia má logické štruktúrovanie textu. Autorka sofistikovane preniká z jednej kapitoly do druhej, čo v konečnom dôsledku spôsobuje až „hltanie“ textu. Dielo má 4 rozsiahle kapitoly, v ktorých autorka nezostáva len na povrchu definovania pojmov.

Pozitívne reflektujem zaradenie kapitoly o *konceptii človeka* ako prvej, pretože je nezmyselné hovoriť o cnostiach, keď niet podmetu každej cnosti – čiže človeka. V prvej kapitole autorka prezentuje človeka z biologickej, psychologickéj, pedagogickej, sociologickej a filozofickej roviny. Zameriava sa na podstatné prvky rozvoja cností, pričom nezabúda definovať predmetný fenomén cnosti z viacerých prameňov. Cnosť je charakterizovaná ako trvalá a pevná dispozícia, ochota a zbehosť konať nejaké dobro. Cnosť je náklonnosť k častému opakovaniu dobrých skutkov. Cnosť je vlastnosť, ktorá zdokonaľuje duševné sily ku konaniu niečoho dobrého. Cnosť má základ v osobnom rozhodnutí pre morálnu hodnotu, pričom nie je zvykom (mechanickým konaním bez plnej účasti vôle). Základným prvkom zo strany človeka je rozum a slobodná vôľa. Práve slobodná vôľa sa spája so zodpovednosťou, v inom prípade by išlo o chaos, anarchiu. Neodmysliteľnou súčasťou prvej kapitoly sú psychologické závery vplyvu citov, myslenia na človeka, ako aj religionistický rozmer človeka a jeho bytia. Záver prvej kapitoly je nasmerovaný na čitateľa

a jeho axiologickú dimenziu čností, pretože „každé bytie má hodnotu, no človek má aj svoju dôstojnosť!“ (s. 81).

Druhá kapitola čitateľa vovádza do krátkeho dejinného prierezu vývoja cností. Autorka zdôrazňuje potrebu cností, ktorou sa zaoberali nielen v staroveku, ale neodmysliteľnou súčasťou rozvoja celej osobnosti boli aj v stredoveku a inak tomu nebolo ani začiatkom 20. storočia. 21. storočie autorka veľmi nerozoberá. Dielo sa opiera o čínsku, židovsko-kresťanskú tradíciu, pričom nechýbajú citáty z čínskeho, gréckeho a arabského prostredia vzdelanosti.

Tretia kapitola rozoberá problematiku kardinálnych a teologických čností. Táto kapitola neprináša žiadne nové informácie. Závety kapitoly sú v súlade s dogmatickým a morálnym učením katolíckej teológie.

Štvrtá kapitola je premostením medzi teoretickou a praktickou stránkou celej monografie. Kapitola rozoberá nielen AKO? získať cnosti, ale aj PREČO? získať cnosti, resp. pre integrálny rozvoj a kultiváciu človeka. Získavanie cností autorka neprezentuje materialistickým zameraním MAŤ a VLASTNIŤ, ale CHCIEŤ a NAPLNÍŤ. Cnosti sú dané človeku nielen pre jeho vlastný život, ale predovšetkým pre život v spoločenstve. Preto aj posledná kapitola monografie prezentuje rozvoj sociálnych cností.

V dnešnej dobe sme čoraz viac vystavení slovným hrám o charizmatikých ľuďoch. S obľubou počúvame, že ten, či onen je charizmatiký, má také, či onaké charizmy. Naše súdy sú však determinované vonkajším vzhľadom než vnútorným bohatstvom človeka. Všimame si skôr to, či sa má človek dobre než to, či je človek dobrý. Často nedvíhame ruky na deti, aby nás ony – našimi neuváženými skutkami – azda pripravili/nepripravili aj o život. Rozvoj cností je možný nielen v slobodnom, ale predovšetkým zodpovednom ponímaní svojho života, pretože sloboda bez zodpovednosti neexistuje. Múdrosť starých rodičov netreba podceňovať, veď aj oni k mladým stromčekom priväzovali paličku, aby pekne rástol, aby sa nezlomil v mladom veku a aby prinášal dobré ovocie, cnostný život, ktorý je zameraný nie na kvantitu, ale na kvalitu. Rozvoj cností je správnu voľbou a cestou k naplneniu hlavného prikázania lásky k Bohu a ľuďom. A práve tieto skutočnosti a aspekty ľudského života tvoria dominantné postavenie celej monografie Šarníkovej.

Pavol Tománek

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Bratislava